

EL COR DE LA CIUTAT, UN GRAN FOCUS CULTURAL

DANIEL ROMANÍ. Institut de Cultura de Barcelona

Barcelona és reconeguda internacionalment com a ciutat cultural per la creació que s'hi desenvolupa avui, però també pels 2.000 anys d'intensa història cultural. El llegat històric i aquesta vena creativa són realitats que, de tota la ciutat, és a Ciutat Vella on es concentren més. I encara més si hi afegim que aquest districte, que s'ha mantingut així com l'autèntic focus cultural de la ciutat, ha sofert una transformació espectacular en els darrers quinze anys. Transformació urbanística, en primer lloc, però també cultural. Si fins fa uns lustres era una àrea degradada, avui el signe més clar que això ha estat superat és la creixent demanda d'habitatges per part de gent de procedència social ben diversa. Des que Oriol Bohigas i el seu equip van decidir deixar el despatx d'arquitectes del carrer Tuset per instal·lar-se a la plaça Reial, just a sobre del club de jazz Jamboree, han estat nombrosos els professionals i intel·lectuals que han decidit desembarcar a Ciutat Vella. Assaborir tranquil·lament el caliu cultural de la ciutat, poder sortir de casa i senzillament passejar, ha estat de ben segur una de les raons que els ha pesat.

Urbanisme i cultura van molt sovint de bracet. Aquest és el cas de Ciutat Vella. No només pel fet que s'hi han construït grans equipaments culturals —el Liceu, ara en plena reconstrucció, el MACBA, el CCCB...— sinó també perquè gràcies a la política urbanística d'esponjament, d'obrir espais públics allà on hi havia habitatges vetusts, la petita cultura —de les llibreries, de les galeries d'art—

s'hi ha sentit atreta. Ciutat Vella, el vell cor de la ciutat, l'ànima de Barcelona, s'ha rejuenit i ha adquirit funcions que havia perdut gràcies a la incorporació i renovació de bones dosis d'universitat, comerç i cultura.

Ciutat Vella viu, doncs, un moment cultural dolç. És cert que des de les polítiques públiques s'ha intentat potenciar, amb més o menys fortuna, nous centres culturals —Montjuïc, amb el Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Museu Etnològic, la Fira, la Fundació Miró... d'una banda; i la plaça de les Glòries, amb el flamant Teatre Nacional de Catalunya i l'inacabable Auditori, de l'altra—, però es tracta més aviat de centres especialitzats en algun àmbit concret, ja sigui museus o espectacles. Com el Barbican de Londres o bé La Défense de París.

El veritable pol d'atracció cultural és Ciutat Vella. No només per les institucions culturals que acull sinó també per la intensa vida cultural que hi ha. Galeries, museus d'art però també singulars —del calçat, de col·leccions insòlites com és el cas del Marès—, botigues difícils de trobar en altres llocs de la ciutat —d'objectes de vidre, de barrets, de vímet...—, llibreries de vell... El cert és que és un dels pocs llocs de Barcelona on a les botigues encara es troben cadires perquè els clients seguïn per fer-la petar. El centre d'aquesta ciutat és un punt de trobada de primer ordre, lloc d'integració i convivència multilingüe, cosmopolita, amb actuacions assegurades: els *tancredos*, aquestes estàtues de carn i os que tan sols es mouen si els tires una moneda,

caricaturistes, grups de música peruana, de jazz, ballarins de claqué, i un llarg etcètera.

Però Ciutat Vella integra cinc barris força diferenciats, cadascun amb les seves particularitats. El Raval, que era terra de convents, hospitals i horts fins a la meitat del segle XVIII, i que el periodista Àngel Marsà va batejar com a Barri Xino. Avui les pensions insalubres i els meublés, que tant han caracteritzat aquest barri, estan molt més acotats. El Barri Gòtic, amb una empremta romana i gòtica ben visible amb les muralles i la catedral respectivament, i que alberga les dues grans institucions polítiques del país, la Generalitat i l'Ajuntament. Els barris de Sant Pere, articulats a través de tres carrers —Sant Pere més alt, Sant Pere mitjà i Sant Pere més baix—, que constitueixen una de les zones de Ciutat Vella que amaguen més història i on la degradació urbana és especialment patent. La Mercè, que pren el nom de la Basílica de la patrona de Barcelona, basílica que té davant una de les primeres places guanyades, els anys 80, amb l'enderrocament d'habitatges. La Barceloneta, el barri més marítim, de cases petitíssimes que des de l'Administració s'estan tractant d'eixamplar. I el barri de la Ribera, a l'esquerra de la Via Laietana, amb el Born i Santa Maria del Mar, i el carrer Montcada, que bull de museus i galeries d'art. Finalment, hi ha l'artèria central de Ciutat Vella: la Rambla. Hi ha un verb que fins i tot ha estat títol d'un llibre: *Ramblejar*. Si ho fem tranquil·lament reconeixem com la cultura esquitxa a tort i a dret, del passeig de Colom a Canaletes. En poc més

d'un quilòmetre de recorregut, passem pel Palau March, seu del Departament de Cultura de la Generalitat, pel Centre d'Art Santa Mònica, un antic convent que va ser renovat pels arquitectes Piñón i Viaplana, i poc més enllà deixem el Museu Marítim, que ha passat a ser un dels més visitats de la ciutat després de la magnífica renovació que s'hi va fer ara fa dos anys, la Universitat Pompeu Fabra, el Teatre Principal —el primer teatre que va existir a Barcelona—, el Liceu —ara assetjat per les grues i el formigó—... Aquí, si voleu respirar, atureu-vos i porteu la mirada al terra del bell mig de la Rambla per veure l'esplèndid Miró que hi ha al Pla de l'Ós, instal·lat a mitjan anys setanta, i la casa Bruno Quadros, amb un curiós drac xinès a la cantonada, ara molt més visible des que van renovar-la... i encara una mica més amunt, guaiteu des del Palau Nou —aquest edifici que és un pàrquing automatitzat— com treu el cap l'església del Pi. Poc més amunt arribem al Palau de la Virreina, seu de l'Institut de Cultura de Barcelona, el Palau Moja, el Teatre Poliorama... I només que ens endinsem una mica al Raval de seguida arribem al Teatre Romea, a la capella de l'antic hospital de la Santa Creu, ara ple d'art de joves creadors, l'Escola Massana, el Taller de Músics, situat al petit carreró Requesens, la Biblioteca Nacional de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans —a punt de renovar-se— i, més amunt, el MACBA i el CCCB.

El MACBA i el CCCB s'han consolidat en pocs anys com uns equipaments culturals de primer ordre. El Museu d'Art

Contemporani, que va inaugurar-se abans que acoïllís obres d'art, era una vella aspiració d'Alexandre Cirici i Cesàreo Rodríguez Aguilera. Ha estat objecte de polèmica des dels seus inicis, entre d'altres raons per la dificultat de sacralitzar l'art contemporani a final del segle XX i fer-lo entrar en el museu. Hi ha qui diu que el millor del museu d'art contemporani és l'edifici, de l'arquitecte nord-americà Richard Meier, i que dels continguts més val no parlar-ne. Per la seva part, el Centre de Cultura Contemporània, que ha estat el gran projecte cultural que ha impulsat la Diputació de Barcelona, ha realitzat fins ara una molt bona política d'exposicions, a cavall entre la recerca i l'interès del gran públic, que ha fet pujar indiscutiblement el llistó de les exposicions que s'organitzen en aquesta ciutat. L'ambició de convertir-se en una mena de Centre Pompidou, a la nostra escala, és clar, sembla aconseguida.

L'èxit de MACBA i CCCB ha estat també haver sembrat al seu entorn. En poc temps s'hi han aixoplugat galeries d'art, bars singulars, el CIDOB, l'editorial Grup 62, la Universitat Ramon Llull, i un llarg etcètera. També s'ha creat una plaça fantàstica, la plaça dels Àngels, que a les tardes s'omple de nens de l'escola que hi ha al davant i d'altres zones del Raval. Quan s'ompli el Convent dels Àngels, amb un Centre de Documentació i el Foment de les Arts Decoratives, aquest entorn haurà culminat una de les transformacions més espectaculars de la ciutat. I, tanmateix, prevista. El 1981 es va presentar el projecte "Del Liceu al

Seminari", que descobria una ciutat existent però no representada mai, i posava èmfasi al conjunt d'edificis singulars i de peces monumentals respecte al teixit compacte d'habitatges. La intenció de la proposta era aconseguir la revitalització del Raval basant-se en una actuació equilibrada en la qual les operacions d'equipament, assignades a les grans peces institucionals, les de rehabilitació, efectuades sobre l'habitatge segons el seu estat físic, i les d'urbanització, basades en la millora de l'accessibilitat i de la qualitat urbana, tendien a recuperar el to ciutadà. Avui, gairebé vint anys després d'aquest projecte, el Raval ja no és el barri vell típic de ciutat mediterrània, com tenen Nàpols i Marsella.

Però, a part del Raval també hi ha altres centres on bull la cultura. En un

carreró petit com és el carrer Montcada es poden arribar a concentrar tres museus —el Picasso, el Tèxtil i el Barbier-Mueller d'Art Precolombí— i galeries d'art. L'existència de nombrosos palaus —hi ha qui diu que la paraula palau és en aquest cas massa agosarada— recorda que aquest era un lloc de gent ben situada durant l'època medieval. Precisament tres palaus contigus, el Meca, la casa Mauri i el Palau Finestres, estan de reforma per possibilitar l'ampliació del Museu Picasso. Aquest museu s'obrirà a la part posterior, al Born, on guanyarà uns jardins i, en el futur, s'espera construir-hi una plaça tancada. El projecte d'ampliació preveu dedicar la planta baixa als serveis (botiga, cafeteria, sala d'actes), la planta noble dels tres primers palaus a la col·lecció permanent del museu i la planta superior a serveis interns, mentre que les tres plantes dels edificis nous acolliran les exposicions temporals. El fet d'urbanitzar l'entorn sembla una rèplica al MACBA i el CCCB. Diuen que un cop acabada l'ampliació es podran absorbir els més de 800.000 visitants que té el museu cada any i ja no es veuran cues al carrer Montcada.

Cal passejar per tot el carrer per passar pel de les Mosques —considerat com el més estret de Barcelona— i anar a petar al passeig del Born. La situació aquí és privilegiada: a la dreta, Santa Maria del Mar, i a l'esquerra, l'antic Mercat del Born, que espera pacientment ser biblioteca central. L'entorn de la Ciutadella, amb els Museus de Zoologia i Geologia, el Parlament de Catalunya i el Museu d'Art Modern, les

petites galeries d'art i la tossuda i aplaudida iniciativa del petit Teatre Malic, just davant del Born, configuren aquesta àrea com un altre pol cultural prou important. Iniciatives privades d'aquest tipus, com també l'activitat sociocultural de moltes entitats i associacions de Ciutat Vella, contribueixen a dinamitzar i enriquir l'oferta cultural del districte.

Ciutat Vella també s'ha beneficiat de la política d'instal·lació d'escultures al carrer sota l'impuls olímpic. Bé que aquesta actuació tenia com a missió la monumentalització de la perifèria, és a dir, fer arribar l'art en els barris allunyats del centre, i especialment els més degradats, i així es va fer a Nou Barris i la Vall d'Hebron, Ciutat Vella no va quedar-ne al marge. Així, avui conviuen les escultures commemoratives de personalitats que han estat significatives per a la ciutat —Colom, Pitarra, Macià, Ramon Berenguer III, Cambó...— amb d'altres que són creacions contemporànies. És el cas del *monument*, d'inspiració surrealista, de Leandre Cristòfol, a la plaça de George Orwell, un espai guanyat gràcies a l'enderrocament d'un immoble; el *Cap de Barcelona*, de Roy Lichtenstein, realitzat en l'estil del pop art, que consisteix en voluminoses pinzellades i superfícies cobertes de vistosos topos de relleu que tenen el seu origen en l'ampliació dels punts de l'*offset*; el voluptuós *Gat*, del colombià Fernando Botero; el *Barcino* de Joan Brossa, a la plaça Nova, un indicador per al visitant que allí hi ha la part més antiga de la ciutat, i el *Topos*, una fàcilment reconeixible obra de Chillida a la plaça del Rei.

Però Ciutat Vella encara no ha acabat d'absorbir equipaments culturals. Ara és el torn de l'oci cultural. El Palau de la Virreina va obrir a principi d'abril una botiga que vol ser de referència de les publicacions de la ciutat, però també d'objectes de disseny vinculats als museus. S'hi pot trobar tot allò que es coneix com a *merchandising* cultural. Finalment, dues grans empreses, la FNAC i El Corte Inglés, han decidit obrir sengles grans magatzems centrats en l'aspecte cultural a l'entorn de la plaça Catalunya. La FNAC, que abans d'obrir a L'Illa ja s'havia interessat pel cor de la ciutat —l'edifici de la Compañía de Tabacos de Filipinas de la Rambla i el Born van ser alguns dels llocs candidats a esdevenir-ne seu— acaba d'obrir, a final d'aquest any 1998, a la plaça de Catalunya. Per la seva banda, El Corte Inglés ha rehabilitat Can Jorba per dedicar-lo a l'oci cultural. La combinació entre els *megastores* culturals i la petita botiga dels carrerons del barri gòtic s'afegirà a tantes que ja hi ha en una àrea que té una gran densitat, tant de població com cultural. 🗝